

cve

Center mot
våldsbejakande
extremism

Ensamagerande gärningspersoner – ett faktablad

PM

Ensamagerande gärningspersoner

Utöver organisationer och grupperingar innefattar våldsbejakande extremistmiljöer också individer som agerar på egen hand. De benämns ofta ”ensamagerande gärningspersoner” och sådana personer har utfört en rad terrorattentat och våldshandlingar världen över (Säkerhetspolisen 2019). Inom samtliga extremistmiljöer uppmanas anhängare att föra kampen genom att använda de medel som finns till hands (NCT 2018; Säkerhetspolisen 2018).

Inom den internationella forskningen saknas en entydig definition av en ensamagerande gärningsperson (McCauley och Moskalenko 2014). Vissa forskare anser att begreppet endast omfattar enskilda förövare, medan andra menar att det kan innefatta en mindre grupp av individer utan direkt koppling till en specifik gruppering eller organisation. Ytterligare andra forskare menar att begreppet inrymmer både enskilda och mindre grupper, så kallade celler (se Spaaij och Hamm 2015). Det råder delade meningar om huruvida en gärningsperson, för att räknas som ensamagerande, ska ha haft kontakt med en våldsbejakande extremistgruppering (exempelvis blivit direkt uppmanad att agera) eller med andra individer inom en våldsbejakande extremistmiljö (Schuurman m.fl. 2017; Gardell 2017).

Det finns exempel på ensamagerande gärningspersoner som inte har haft någon kontakt med en våldsbejakande extremistgruppering innan de utfört ett attentat eller grovt våldsbrott. Det finns dock ett brett utbud av material och propaganda på internet och i sociala medier som troligen har bidragit till att vissa individer har påverkats och inspirerats av ideologiska budskap. (Held 2019; Gardell 2017; Ds 2014:4). ”Enskilda hotaktörer” är en annan typ av ensamagerande, vars motiv i större utsträckning bedöms utgå från personliga drivkrafter (Säkerhetspolisen 2019). Denna text fokuseras dock på ideologiskt motiverade ensamagerande gärningspersoner.

Det kan vara svårt att upptäcka när en ensamagerande individ planerar att genomföra attentat. Generellt utgår taktiken från att verka i det dolda och inte dela med sig av sina åsikter eller planer för utomstående (Gardell 2017). Ibland kan också processen, från tanken på att genomföra ett attentat eller grovt våldsbrott till dess att gärningen genomförs, gå väldigt fort. Det kan handla om några dagar eller några veckor. Vissa aktioner kräver ingen närmare planering eller omfattande finansiering, och lättillgängliga typer av vapen kan användas. Därtill finns praktiska manualer om tillvägagångssätt för att genomföra ett attentat, lättåtkomliga på internet (Säkerhetspolisen 2018; Gardell 2017; Brynielsson m.fl. 2012). Finansiering av terrorattentat i västvärlden har vanligtvis utförts av ensamagerande gärningspersoner eller mindre, självfinansierade celler. Det är svårare för myndigheter att upptäcka och förhindra finansieringen av mindre celler, samtidigt som dessa oftast har svårigheter att utföra mer omfattande attentat (se exempelvis Strindberg 2019; Oftedal

2015). Det finns dock i det flesta fall tecken i ensamagerande gärningspersoners beteende, som går att upptäcka och observera innan de genomför en attack (Kaati m.fl. 2019; Gill m.fl. 2014).

Forskning om ensamagerande gärningspersoner (och terrorism) har inte heller kunnat påvisa entydiga personlighetstyper utifrån egenskaper hos förövarna (McCauley och Moskalenko 2014). Det finns dock vissa mönster relaterade till psykisk ohälsa (Nesser 2012; Spaaij 2012), såsom kriminell bakgrund, upplevd personlig kris (exempelvis uppsägning, ekonomiska problem eller stress) samt vapenintresse (Gill m.fl. 2014; Nesser 2012). Dessutom finns det visst stöd för att ensamagerande gärningspersoner har en förhöjd risk för antisociala och narcissistiska personlighetsdrag, schizofreni och är överrepresenterade när det gäller neuropsykiatriska funktionsvariationer, exempelvis autism (Kaati m.fl. 2019; Corner och Gill 2015). Denna överrepresentation gäller även i relation till de individer som verkar och agerar i grupp (se Corner och Gill 2015; Gill m.fl. 2014).

Terrorhotet från ensamagerande gärningspersoner

Nationellt centrum för terrorhotbedömning (NCT) gör bedömningen att ett flertal faktorer bidrar till en redan radikaliserad individs avsikt att begå ett attentat. Såsom redan har angivits kan det handla om psykisk ohälsa men även exempelvis personliga motgångar och/eller omvärldshändelser som föranleder en djup frustration. Ensamagerande gärningspersoner kan motiveras av alla våldsbejakande ideologier, agera utifrån andra idéer och motiv och samtidigt inspireras av tidigare utförda attentat med ideologisk motivbild (NCT 2020).

År 2017-2018 utfördes majoriteten av terrordåden i västvärlden av ensamagerande gärningspersoner, varav ett flertal hade genomgått en skyndsam radikaliseringsprocess och inte tidigare varit gärningspersoner kopplade till våldsbejakande islamism (Europol 2019; NCT 2018). Under 2019 har det skett en ökning av antalet utförda och avvärjda högerextremistiskt motiverade terrorattentat i västvärlden jämfört med tidigare år. Majoriteten av dessa dåd utfördes av ensamagerande gärningspersoner (NCT 2020). I NCT:s helårsbedömning för 2020 bedöms dessa terrordåd ha bidragit till en ökad medvetenhet om, och attraktion till, våldsbejakande högerextremistiska ideologier, där de menar att denna utveckling har sänkt tröskeln för våldsbejakande individer att gå från tanke till handling.

Inom den våldsbejakande islamistiska rörelsens propaganda har anhängare och sympatisörer, bland annat i Europa, uppmanats att fullgöra sin plikt och bidra i kampen mot de som uppfattas som islams fiende. Denna typ av propaganda har kommit att inspirera individer att agera på egen hand, utan en stark anknytning till etablerade nätverk, grupperingar eller organisationer (Ds 2014:4). Antalet utförda islamistiskt motiverade attentat har under de senaste åren minskat, samtidigt som antalet avvärjda attentat har varit relativt konstant under flera år. Även om antalet

avvärdade attentat visar på fortsatt förmåga och motiv till att utföra terrorattentat från våldsbejakande islamister har terrorhotet under 2019 varit lägre jämfört med tidigare år. Detta sammankopplas med en minskad attraktionskraft till, och inspirationsförmåga, från Islamiska staten. Sverige betraktas fortfarande som ett legitimt mål för terrorattentat från våldsbejakande islamister och enskilda aktörer kommer möjligen utveckla såväl avsikt som förmåga att utföra terrorattentat mot mål i Sverige. Om ett terrorattentat sker i Sverige kommer det troligtvis utföras av en ensamagerande gärningsperson eller mindre grupp med lättillgängliga medel (NCT 2020).

Tre ensamagerande gärningspersoner med högerextrema motivbilder

John Ausonius (f. 1953), den så kallade "lasermannen", kan definieras som en ensamagerande gärningsperson med rasistiska motiv. Under början av 1990-talet sköt Ausonius elva människor som han uppfattade ha ett "icke-svenskt" utseende. Han dömdes 1993 för ett mord och nio fall av mordförsök. Två andra ensamagerande gärningspersoner med rasistisk motivbild är Peter Mangs och Anton Lundin Pettersson. Peter Mangs (f. 1972) dömdes sammanlagt för två mord och åtta mordförsök mellan 2003-2010. Mangs valde ut sina offer utifrån ideologiskt motiverade motiv (Gardell 2015). Anton Lundin Pettersson (1994-2015) utförde 2015 ett attentat på en skola i Trollhättan där tre personer dödades (utöver gärningspersonen själv). Han valde sina offer baserat på "icke-svenskt" utseende och uppges ha handlat utifrån högerextrema motiv (Gardell 2017).

Våldsbejakande islamistiskt motiverade terrordåd i Stockholm

Den 7 april 2017 genomfördes ett terrordåd på Drottninggatan i centrala Stockholm. Rakhmat Akilov, en ensamagerande gärningsperson med sympatier för terroristorganisationen IS och den våldsbejakande islamistiska ideologin, stal en lastbil och dödade sammanlagt fem människor samt skadade ett flertal (Göndör 2018; Gustafsson och Ranstorp 2017). Innan terrordådet hade gärningspersonen haft kontakt med individer som uppmuntrade honom till att genomföra ett attentat. I juni 2018 dömdes gärningspersonen till livstids fängelse för terroristbrott (Taubert och Carlehed 2018).

I december 2010 genomfördes ett självmordsattentat av Taimour Abdulwahab vid Drottninggatan i Stockholm, inspirerad av samma ideologiska grund som Akilov. Ingen skadades av attentatet förutom gärningspersonen som avled på platsen (Säkerhetspolisen 2012).

Referenser

- Brynielsson, J., Horndahl, A., Johansson, F., Kaati, L., Mårtenson, C., & Svenson, P. (2012). Analysis of weak signals for detecting lone wolf terrorists. I: *2012 European Intelligence and Security Informatics Conference*. IEEE.
- Corner, E., och Gill, P. (2015). A false dichotomy? Mental illness and lone-actor terrorism. *Law and Human Behavior*, 39(1), 23.
- Ds 2014:4. *Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser*. Justitiedepartementet. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Europol (2019). *TE-SAT 2019: EU Terrorism Situation & Trend Report*. Europol.
- Gardell, M. (2015). *Raskrigaren*. Stockholm: Leopard Förlag.
- Gardell, M. (2017). Lone wolves – hotet från ensamagerande politiska våldsbrottslingar. I: Gardell, M., Lööv, H., och Dahlberg-Grundberg, M. *Den ensamme terroristen? Om lone wolves, näthat och brinnande flyktingförläggningar*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Gill, P., Horgan, J., och Deckert, P. (2014). Bombing alone: Tracing the motivations and antecedent behaviors of lone actor terrorists. *Journal of forensic sciences*, 59(2), 425–435.
- Gustafsson, L., och Ranstorp, M. (2017). *Swedish Foreign Fighters in Syria and Iraq – An analysis of open-source intelligence and statistical data*. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Göndör, E. (2018). *I Guds namn*. Lidingö: Fri tanke.
- Held, V. (2019). The Moral Dimension of Terrorism. I: Chenoweth, E., English, R., Gofas, A., & Kalyvas, S. N. (red.). *The Oxford Handbook of Terrorism*. Oxford: Oxford University Press.
- Kaati, L., Cohen, K., och Akrami, N. (2019). *Ensamagerande våldsvarkare. Profiler, riskbedömningar och digitala spår*. FOI-R-4736–SE. Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI.
- McCauley, C., och Moskalenko, S. (2014). Toward a Profile of Lone Wolf Terrorists: What Moves an Individual From Radical Opinion to Radical Action. *Terrorism and Political Violence*, 69–85.
- Nationellt centrum för terrorhotbedömning, NCT (2018). *Helårsbedömning - Bedömning av terrorhotet mot Sverige 2018*. Hämtad från Säkerhetspolisens webbplats <<https://www.sakerhetspolisen.se/download/18.43eb507e1617a765e5d1f6/1519986833607/NCT-helarsbedomning-2018.pdf>>. Hämtad den 10 november 2019.
- Nationellt centrum för terrorhotbedömning, NCT (2020). *Helårsbedömning 2020 – sammanfattning*. Hämtad från Säkerhetspolisens webbplats. <<https://www.sakerhetspolisen.se/download/18.a5cd4be16dfd84e1716fe/1586333459233/NCT-Helarsbedomning-2020.pdf>>. Hämtad den 29 maj 2015.
- Nesser, P. (2012). Research note: single actor terrorism: scope, characteristics and explanations. *Perspectives on Terrorism*, 6(6).
- Oftedal, E. (2015). *The Financing of Jihadi Terrorist Cells in Europe*. Oslo: Norwegian Defence Research Establishment (FFI).

Schuurman, B., Lindekilde, L., Malthaner, S., O'Connor, F., Gill, P., och Bouhana, N. (2018). End of the lone wolf: the typology that should not have been. *Studies in Conflict & Terrorism*, 1–8.

Spaaij, R. (2012). *Understanding Lone Wolf Terrorism: Global Patterns, Motivations and Prevention*. London/New York: Springer.

Spaaij, R., och Hamm, M. R. (2015). Key Issues and Research Agendas in Lone Wolf Terrorism, *Studies in Conflict & Terrorism* 38(3), 168–175.

Strindberg, A. (2019). *Terrorfinansiering – översikt och analys av litteraturen 2010-2018*. Rapportnr: FOI-R-4725—SE. Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI.

Säkerhetspolisen (2012). *Årsbok 2011*. Stockholm: Säkerhetspolisen.

Säkerhetspolisen (2018). *Årsbok 2017*. Stockholm: Säkerhetspolisen.

Säkerhetspolisen (2019). *Årsbok 2018*. Stockholm: Säkerhetspolisen.

Taubert, L-E., & Carlehed, M. (2018). *Rakhmat Akilov överklagar inte livstidsdomen*. Hämtad från Sveriges Televisions webbplats <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/rakhmat-akilov-overklagar-inte-livstidsdomen>>. Publicerad den 11 juni 2018. Hämtad den 21 augusti 2018.